

בלפולא דאורייתא

שיעורו של הנאון רבי רפאל סויד שליט"א

ראש כולל שערי דעה

פרשת תזריע תשפ"ד

גיליון מס' 18

בענין חצי שיעור בבל יראה - כ"ב תירוצים לקושיית השאגת אריה

השאגת אריה, וראיתי בספר מי הבאר [סי' ו'] שכתב שהגר"י וינטר שליט"א מראשי ישיבת קול יעקב אמר תירוץ זה לרבו הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, ותמה שא"כ בית שמאי מקילים, ובית הלל מחמירים, וא"כ אמאי לא קתני לה במתני' [עדיית פ"ב מ"א] דקולי ב"ש וחומרי ב"ה, ונראה ליישב דצ"ל נפק"מ בצורה הפוכה, כלומר בנשבע לקיים את המצוה, וממילא לא הוי מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה, והצעת תירוץ זה בפני הגר"י וינטר שליט"א והסכים עמדי, ועוד יש לומר שמאחר וישנם תירוצים נוספים, המבוארים במאמר זה, אי"ז נחשב כקולי ב"ש וחומרי ב"ה, אולם מ"מ תירוץ זה קיים, ודו"ק.

ו'. ועוד יש לומר דנפק"מ לענין תשובה, לדעת האם מחויב לחזור על לאו גמור של שיעור שלם, או על לאו קל של חצי שיעור.

ז'. וכן נפק"מ נוספת בענין לקברו בין רשעים גמורים, שהעובר על לאו חמור יותר נחשב כרשע גדול יותר, כמב' ביבמות [לג,ב].

ח'. ועוד י"ל דנפק"מ לענין מה השיעור של החצי, כדי להצטרף עם חצי אחר לענין מלקות, ובהקדם מה שכתב בשו"ת צפנת פענח החדשות [סי' מ"ח] שחקר האם חצי שיעור הוי איסור כללי או איסור פרטי, כלומר האם הוי איסור שהוא פרט מכל איסור ואיסור, או דלמא דהוי איסור כללי, כלומר שאסרו כל חצאי שיעורין שבתורה, והביא נפק"מ באחד שאוכל חצי כזית חלב וחצי כזית דם, דאי נימא דהוי איסור כללי א"כ ילקה, ואמנם בבבלי מב' בכמה מקומות שלא מצטרף, למשל יעו' בסוגיא דשבת [עא,א] ומעילה [יא,א] אולם הביא מירושלמי דפליג על הבבלי בזה.

וראה בחי' הגרש"ש [יבמות ס"ו לא אות ו'] שנקט דחצי שיעור הוי איסור פרטי, אולם בשו"ת אחיעזר [ת"ב י"ד ס"ו כ"א אות ב'] נקט דהוי איסור כללי, ויש מי שתמה על האחיעזר דהיאך שייך לומר דחצי שיעור הוי איסור כללי, דא"כ אמאי באחד שאוכל חצי כזית חלב וחצי כזית דם אמאי לא לוקה, הרי הוא אכל שיעור בדין חצי שיעור, והנה כשהצעת קושיא זו בפני מו"ר הגר"ד מילר שליט"א אמר שלדידי לא קשיא משום שחצי שיעור הוא "חצי שיעורדיקער" דין, כלומר שחצי שיעור אינו רק בכמות אלא גם באיכות, וע"כ אף אם אכל שיעור בדין חצי שיעור, אולם מ"מ באיכות חומרת האיסור קלושה, ויש לפלפל בכל העניין של חצי שיעור באיכות ואכמ"ל.

ט'. ועוד יש לומר באופן שקונה חמץ בפסח, דאז לוקה לדעת הרמב"ם [פ"א מהל' חמץ ומצה ה"ג], כיון דהוי לאו שיש בו מעשה ככה"ג, וא"כ לכך הוצרכו להביא את המחלוקת על השיעור בבל יראה.

י'. ועוד יש לומר דנפק"מ באופן שאינו יכול לעבור על חצי שיעור, משום שלא יכול להצטרף, כיוון שנמצא ברגע האחרון, דלדברי השאגת אריה שהוא משום סייג, ליכא איסור חצי שיעור ככה"ג, עי' משנה למלך [פ"א מהל' חמץ ומצה ה"ח] שתירץ את דברי הרמב"ם דיש

הנה קי"ל דחצי שיעור אסור מה"ת, ויש מהאחרונים שהבינו שזהו איסור סייג, והיינו שאם יאכל חצי שיעור כעת, יבוא לאכול עוד חצי שיעור, ועל כן יש מהאחרונים שכתבו שבאיסור בל יראה, שאין דבר שמצרף את הראיות, בשונה מאכילה, שיש דין של כדי אכילת פרס, ליכא איסור חצי שיעור, מכיוון שאין מה שמצרף את שתי הראיות, ועי' בשאגת אריה [סי' פ"א] שהקשה על הסוברים שיש חצי שיעור בבל יראה, א"כ במה נחלקו ב"ש וב"ה בריש ביצה מה השיעור בבל יראה, הלא בלא"ה אינו לוקה, וחצי שיעור בלא"ה אסור, וע"כ שחצי שיעור מותר בבל יראה.

והנה לאחר העיון נראה ליישב קושיית השאגת אריה ש אופנים, וכדלהלן.

א'. הנה כתב הפרי מגדים [פתיחה כוללת לאו"ח אות ט"ז] דחצי שיעור דהוי איסור סייג, על כן הוא איסור קל, ספיקו לקולא מה"ת, אף לדעת הרשב"א דספק דאורייתא לחומרא מה"ת, וע"כ הוצרכו לדעת מהו השיעור.

ב'. ועוד י"ל לדעת הרדב"ז [סי' תמ"ב] דליכא איסור חצי שיעור בתערובת, וא"כ נפק"מ לענין זה, האם הוי שיעור או חצי שיעור.

ג'. ובאופן"א יש לומר דנפק"מ לענין איסור ד"ל תשחט על חמץ דם זבחי", שכתב המנחת חינוך [מצוה ס"ג] דליכא בחצי שיעור, ומסתברא שהשיעור התם הוא כמו השיעור דבל יראה, כיוון שעניינם אחד.

ד'. הנה יש ליישב לדעת המהר"ם חלאווה [פסחים מד, ב] דחצי שיעור היינו חצי דווקא, ולא פחות מכך, וכ"כ בשו"ת אבני נזר [או"ח סי' שע"ו בהג"ה], וא"כ אתי שפיר כיון דבעינן לדעת מה השיעור כדי לדעת מהו החצי שיעור, ובביאור דברי המהר"ם חלאווה נראה לומר דס"ל דחצי שיעור הוי איסור סייג, ולא איסור בעצם, ועל כן הסייג מתחיל רק לאחר חצי שיעור ולא בפחות מכך, וכך כתבו כמה מהאחרונים, האבני נזר, והצמח צדק, והנה לכאור' היה נראה להביא רא' לדבריו מהא דאמרי' ביומא [עג,ב] דילפי' מ"כל חלב" לרבות חצי שיעור, ויש להוכיח מהא דלא קתני לרבות משהו, וכדאמרי' בש"ס לגבי חמץ טבל וע"ז שאוסרים במשהו, אולם ידידי הרב בנימין זר שיחי' דחה הראי' ואמר שאם היו כותבים בלשון משהו, היה נשמע שאוסר אף בתערובת. [וכך מפורש בכמה מהפוסקים, דחצי שיעור אסור אף בכל שהוא, עי' ברמב"ם פ"ד ממאכלות אסורות ה"ב, תוס' שבועות כג, ד"ה דמוקי, שו"ת הרדב"ז סי' אלף תקל"ט].

ה'. ובאופן אחר נראה לומר, דנפק"מ בנשבע לבטל את המצוה, והיינו שנשבע לבטל את המצוה שיאכל חצי שיעור, דהשבועה חלה בחצי שיעור, כיוון דהוי דבר שאינו מפורש בתורה, כמב' בתוס' בשבועות [כב,ב ד"ה אהיתרא], ובשו"ת הר"ן [סי' כ"ב], וכך פסק השו"ע [י"ד סי' רל"ד סעיף ה'], ועל כן הוצרכו לדעת מה השיעור, כדי לדעת מאיזו כמות השבועה לא חלה, וכך כתב המנחת חינוך [מצוה ח'] לרחות את דברי

איסור בפסח בכל שהוא, ולא יליף מדין חצי שיעור, ותמה אמאי הוצרך לפסוק מיוחד, תיפול"ל מדין חצי שיעור, ותירץ שנפק"מ אם נמצא ברגע האחרון, שאז לא יכול לעבור על שיעור שלם, כיוון שאין לו זמן להשלים את האיסור, וע"ע בשו"ת רעק"א [קמא סוף סי' קנ"ד] לגבי הנשבע שלא לאכול כיכר זו ונשרף חצי כיכר, דליכא איסור חצי שיעור בכה"ג, ונשאר בצ"ע לדינא, וראה עוד באבי עזרי [מהדר' חמישה פ"ד מהל' שבועות ה"א].

י"א. ונפק"מ נוספת י"ל באדם שמחמת פקו"נ הוא צריך לעבור על לאו, וממילא חל עליו הדין של "הקל הקל תחילה" [יומא פג,א], ועל כן צריך לדעת האם כזית חמץ הוא איסור גמור, או חצי שיעור.

י"ב. ועוד י"ל דנפק"מ לדעת ריש לקיש דחצי שיעור מותר מן התורה, שהרי המשנה מביאה מחלוקת תנאים בענין מה השיעור בכל יראה, אכן לדעת הירושלמי בתרומות [פ"ו ה"א] דמודה ריש לקיש שחצי שיעור אסור מן התורה באיסורי הנאה, לא יועיל תירוץ זה, ואין להקשות, שאם כן תהיה ראייה ממשנה זו לדעת ריש לקיש, שאל"כ תיקשי קושיית השאג"א, דכמשנ"ת למעלה, מאחר וישנם תירוצים נוספים, ממילא לא תהיה ראייה לדעת ריש לקיש.

י"ג. וכן י"ל נפק"מ האם מחויב להוציא כלל ממונו, דהנה על לאו גמור מחויב להוציא כל ממונו, כמב' ברמ"א [או"ח סי' תרנ"ו סעיף א'], ומעתה יש מקום לומר שעל חצי שיעור אינו מחויב בזה, ועל כן הוצרכו לדעת מהו השיעור.

י"ד. ועוד י"ל דנפק"מ לענין מחאה, דמב' בשו"ע [או"ח סי' תר"ח ס"ב] דלא אמרי' מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, אלא באיסור שאינו מפורש בתורה, ומעתה איכא נפק"מ האם הוא שיעור דהוי דבר המפורש בתורה, או דהוי חצי שיעור, והוי דבר שאינו מפורש בתורה.

י"ו. ועוד י"ל דאי נימא דלפנ"ע הוי דין "פרטי" כלומר דהוי פרט בכל עבירה ועבירה, וחשיב כאילו השתייך לאותה עבירה, וכמו שנחלקו הרמב"ן ובעל המאור בסנהדרין [עד,א] האם בלפנ"ע בג' עבירות אמרי' ייהרג ואל יעבור, וכמו שביאר בקובץ הערות [סי' מ"ח אות ט' בהשטמה מן המבחר הקד' ר' נפלי ביינוס וסרמן הי"ד], ומעתה כמה הנפק"מ הנ"ל לגבי חומרת שיעור שלם, לעומת חצי שיעור, נוגעות אף לגבי חומרת איסור לפנ"ע בכה"ג.

י"ז. ועוד י"ל דהנה נחלקו הפוסקים לגבי חצי שיעור באיסור דרבנן, [יעו"ב בתוספת שבת סי' ש"ו סק"ט, שד"ח מערכת חצי שיעור בשם פתח הדברי בדעת מהר"י מיניץ, ספר קובץ על הרמב"ם יסוה"ת פ"ה ה"ח], ומעתה אי נימא דליכא חצי

שיעור באיסור דרבנן, י"ל דנפק"מ לחמץ שאסור מדרבנן, כגון חמץ נוקשה, או ספק חמץ לדעת הרמב"ם [פ"ט מהל' טומאת מת הי"ב] דספק דאורייתא לחומרא מדרבנן.

י"ח. ועוד י"ל לדעת המהרלב"ח [סי' י"ח] דליכא איסור בחצי שיעור בחמץ כלל, כיוון שהייתה לו שעת היתר, ואף באכילה, [לולא הילפותא המיוחדת ד"לא יאכל" לרבות כלשהוא, כמב' ברמב"ם פ"א מהל' חמץ ומצה ה"ג], א"כ בעי' לדעת מה השיעור, כיוון דחצי שיעור שרי.

י"ח. ובאופ"א י"ל דהנה כתב בשו"ת חכם צבי [סי' פ"ו] שהטעם שחצי שיעור אסור מן התורה הוא מדין אחשביה, ומאי דאמרי' ביומא [עג,ב] דחזי לאיצטורפי, היינו סימן ולא סיבה, ומעתה י"ל דנפק"מ היכא דלא אחשביה, דבהא ליכא איסור חצי שיעור, ומ"מ אי הוי שיעור שלם, עובר בכל יראה.

י"ט. וכמו"כ י"ל ד משום לפנ"ע, שאם המכשיל לא אחשביה לחצי שיעור, לא עובר בלפנ"ע, אף אם הנכשל אחשביה. אולם אי הוי שיעור שלם, עובר בלפנ"ע, העירונו דרך במידי דאכילה שייך אחשביה, וצ"ע.

כ'. ועוד יש לומר לפי שיטות האחרונים, דליכא חצי שיעור באיסור דרבנן [ע"י שד"ח מערכת חצי שיעור סעיף י"ב], וממילא הדבר נפק"מ לשאלת חצי שיעור בחמץ שעבר עליו הפסח.

כ"א. והגאון רבי ישראל אדלשטיין שליט"א כתב ליישב [ישא מדברותיך עה"ת עמ' מו] שמכיוון ואינו עובר בכל יראה על חמץ שאינו ברשותו, ואם הוציאו לאחר שנתחייב כבר בכל יראה, מחויב לבערו, וממילא הוי נפק"מ מה השיעור, דאי הוי חצי שיעור לא נתחייב לבערו, ועל כן אם הוציאו מביתו כבר אינו עובר, ואינו מחויב כעת לבערו.

כ"ב. ועוד י"ל בהקדם דברי הנתיבות הנודעים [סי' רל"ד סק"ג] שאיסור דרבנן בשוגג אי"צ כפרה, וביאר הגר"ש בשערי ישר [ש"א פ"ו] דהיינו משום שדרבנן הוי איסור גברא, ובשוגג ליכא גברא שחייב כפרה, והנה כישועות יעקב [או"ח סי' י"ג סק"ג] כתב שהמבטל עשה בשוגג נמי אין צריך כפרה, והיינו כיון דהוי איסור גברא, ומעתה י"ל דאי נימא שחצי שיעור הוי איסור סייג, ממילא הוי איסור גברא, ועל כן בשוגג אין צריך כפרה, ועוד דאי נימא כדעת החתם סופר [יו"ד סי' רפ"ו] והבית יצחק [או"ח סי' ס"ה אות ב] שלדעת הנתיבות אין איסור להכשיל את חברו באיסור דרבנן בלי ידיעתו, היה מקום לומר שאף באיסור גברא דאורייתא, נמי אי איסור להכשיל את חברו בלי ידיעתו, וא"כ לכך הוצרכו לדעת מהו השיעור, והדברים מחודשים.

הוספות על הנכתב בשבוע שעבר בענין נזקי הפייבור בהלכה

א. אלא כסילוק מונע מלהשתמש בנגן.

[העיריני הגר"ר דניאל אסיג שליט"א מחבר הביאורים על השערי ישר, שמש"כ שהורוס דמי לבור, אינו נכון מבחינה מציאאותית, והמציאוי היא שלוקח זמן עד שהורוס נכנס לנגן ומזיק לו, ועל כן אינו כמו תקלה רגילה, אלא בר שתוך שנגן שהורוס את הנגן מבפנים, ודמי טפי לבור המתגלגל דמוכח מהרמב"ם פ"ב מהל' נזקי ממון הי" דליכא פטור כלים בבור המתגלגל, והדברים אינו מוסכמים, ואכ"מ].

ג. עוד העיריני הגר"ר ברכר על מש"כ שאין פטור של טמון באש, היכא שהדבר אמור להיות בתוכו, והעיר שהציטוט מתוס' אינו נכון, והאמת היא דהוי פלוגתא דהרי"ף והרמב"ם, דהרי"ף [ב"ק סא,ב] ס"ל דבכה"ג ליכא פטור טמון, והרמב"ם [פ"י מהל' נזקי ממון ה"ט] ס"ל דבכה"ג איכא פטור טמון, וא"כ בכל אופן יכול לומר קים לי כהרמב"ם.

לע"נ כתון קלרה בת סלחה ע"ה

לתגובות והערות ולהצטרפות לקבלת העלון במייל
zx0527103930@gmail.com

ניתן לשמוע את השיעורים בקו פלפולא דאורייתא – 074

7964884 וכן בקול הלשון תחת השם הרב רפאל סוויד

השיעור מתקיים מידי יום רביעי בשעה 23:15–23:45

בביהכ"ס היכל אברהם צבי רח' נחשוני 3 ב"ב

א. בענין היוק שאינו ניכר, שהבאנו את ראיית הגר"א גניחובסקי וצ"ל מהשער המלך שלגבי בשר בחלב חשיב היוק שאינו ניכר למרות שניתן לגלות זאת בבדיקת מעבדה, ומכאן מוכח שניכר היינו שניכר לעין, והעיריני ידידי הגר"ר יהודה ברכר שליט"א דיין בבד"צ בראשות הגר"י מרמרוש שליט"א דאפשר שהטעם שנחשב היוק שאינו ניכר משום שאינו נזק גשמי אלא נזק רוחני, והשבתי, דהלא בגזל חמץ ועבר עליו הפסח, שיכול לומר לו הרי שלך לפניך, כתב הפתחי תשובה [חוי"מ סי' שס"ג סק"א] שהוא משום היוק שאינו ניכר, ובאתרוג לאחר סוכות אינו יכול לומר הרי שלך לפניך, כיוון שניכר שאינו שווה כלל, וע"כ כתב הקצוה"ח [שם] בשם החק יעקב [או"ח סי' תמ"ג סק"א] שבפסח עצמו אינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך, שהרי ניכר לכולם שמדובר בחמץ בפסח, וחזו"ש שאף נזק רוחני נחשב נזק, אכן דבר זה אינו מוסכם, ע"י באבן האזל [פ"ד מהל' מזיק ה"ו] שדן לגבי כלאים אי הוי היוק ניכר, שרואים שכעת יש כלאים, וכן לענין טומאה, והדברים ארוכים, ואכ"מ"ל.

ב. עוד העיר הגאון הנז' על מה שכתבנו שפטור כלים בבור הוא רק בנשברו ולא בנתלכלכו, והעיר שהלא מפורש בגמ' בב"ק [כח,א] שנטנפו כליו בבור פטור, וצודק בהערה, אולם לגבי הנמשל בנגן עם הירוס, נראה שאין פטור של כלים בבור, דהלא בחזון איש [ב"ק סי' י"ג סק"ב] הקשה אמאי בגד שנתלכלך אמרי' שבירתן זוהי מיתתן, ואילו לגבי אדם שנפצע אמרי' שחייב בבור, וכתב החזו"א שכיבוס הוא כיצירה חדשה, ועל כן חשיב שכאילו מת, וא"כ הירוס בנגן לאחר שמתקנים את הנגן, לא נראה דחשיב כיצירה חדשה,